

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЗЛОЧИННИХ АКТИВІВ

**КРАМАР Руслана Іванівна - кандидат юридичних наук, доцент Львівський
університет бізнесу та права**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5086-9845>

УДК 342.951

В статье исследованы некоторые вопросы публичного менеджмента преступных активов как вида административно-правовых отношений в части финансового обеспечения деятельности АРМА по управлению уголовным активами. Определено, что АРМА принимает активы в управление при следующих условиях: наличие уголовного производства; минимальная сумма активов должна составлять не менее 834 600,00 грн.; наличие судебного решения о наложении ареста на активы; наличие судебного решения о передаче активов в управление АРМА с соответствующим обращением прокурора в агентство. Выяснено, что расходы государственного бюджета на содержание Национального агентства в 10 раз больше, чем экономический эффект от деятельности Национального агентства, и это без учета рисков возмещения за ненадлежащее управление активами в будущем.

Предложено, в целях формирования источника покрытия расходов государственного бюджета на финансовое обеспечение АРМА, целесообразно на законодательном уровне пересмотреть действующую модель управления активами в части перечисления в государственный бюджет начисленных процентов в виде ежемесячных отчислений на размещенные на депозитных счетах арестованные средства и средства, полученные от реализации арестованного имущества.

Ключевые слова: Национальное агентство Украины по вопросам выявления, розыска и управления активами, полученными от кор-

рупционных и других преступлений, АРМА, менеджмент активов, арест активов, коррупция, преступные активы, расследования.

Постановка проблеми

У відповідності до показника індексу сприйняття корупції в 2019 році, Україна посіла 126 місце у списку зі 180 країн світу. Така позиція, відображає статус України як однієї з найбільш корумпованих держав у Європі [1]. Разом з тим, окрім корупційних ризиків, правоохоронні органи розслідують тисячі інших кримінальних проваджень, де фігурують активи оціночна вартість яких – мільярди гривень.

З цією метою, в переважній більшості європейських юрисдикціях сформовано спеціальні офіси (агентства) з управління активами, які мають широкі повноваження для того, щоб арештоване та конфісковане майно було в першу чергу збережене та приносило якомога більшу суспільну користь. Ключовими функціями ARO/AMO-офісів є реалізація, зберігання та управління активами або передання їх в управління.

На сьогодні, в українській практиці, спостерігається низька результативність процесів передачі в управління АРМА активів для збереження їх економічної вартості, а також запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Саме тому, питання детальної характеристики та оцінки якісних та кількісних показників у сфері управління арештованими активами, вияв-

Дискусії, обговорення, актуально

лення основних проблем та можливих шляхів їх усунення є метою даної статті.

Аналіз досліджень даної проблеми

Питання виявлення, розшуку та управління активами розкриті у працях таких вчених як: О. Бусол Г. Буяжди, А. Кладченко, М. Хавронюк, А. Пономаренко, Г. Терещук, О. Резнікова, А. Приходько.

У світовій правовій науці у сфері виявлення, розшуку та управління активами доцільно відзначити таких авторів як: Роберт Харрісон (Robert A. Harrison), Джи Вон Пак (Ji Won Park), Марк Піт (Mark Pirth), Джей Шарман (J.C. Sharman).

Виклад основного матеріалу

У відповідності до п. 4 ч. 1 ст. 1 закону України «Про виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10.11.2015 р. № 772-VIII управління активами – це діяльність із забезпечення збереження активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, та їх економічної вартості або реалізація таких активів чи передача їх в управління, а також реалізація активів, конфіскованих у кримінальному провадженні [2].

Давидюк А. М. у своєму науковому дослідженні під терміном «адміністративно-правове забезпечення управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» розглядає урегульовану нормами адміністративного права публічно-владну діяльність АРМА із управління арештованими та конфіскованими активами, а також необґрунтованими активами (у справах за позовами про визнання активів необґрунтованими) що складається із системи окремих процедур (прийняття активів в управління, визначення управителя, реалізації активів, контролю за управлінням активами та ін.) з метою упорядкування суспільних відносин у сфері публічного адміністрування кримінальних та необґрунтованих активів [3]. Реалізація функцій управління арештованими активами здійснюється через механізм, правовою ідеологією якого є пошук балансу в дуалістичній природі інтересів держави та власника активу, що проявляється у:

– забезпеченні прав та інтересів власників активів, які арештовані шляхом збереження їх вартості;

– забезпеченні публічного антикорупційного та фінансового інтересу держави шляхом ліквідації джерел фінансування злочинної діяльності в економічних відносинах;

– недопущення вільного обігу кримінальних активів, отримання від них прибутків тощо [3].

Національне агентство приймає активи в управління за наступних умов (у разі відсутності згоди їх власника на передачу):

1) наявність кримінального провадження;

2) мінімальна сума активів повинна становити не менше 834 600,00 грн;

3) наявність судового рішення про накладення арешту на активи;

4) наявність судового рішення про передачу активів в управління АРМА з відповідним зверненням прокурора до агентства [4].

Управління грошовими коштами у готівковій та безготівковій формах у будь-якій валюті, а також банківськими металами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, здійснюється Національним агентством шляхом їх розміщення на депозитних рахунках АРМА, відкритих у державних банках – АТ «Ощадбанк», АБ «Укргазбанк». Управління іншим рухомим майном, нерухомим майном, цінними паперами, майновими та іншими правами здійснюється АРМА шляхом реалізації відповідних активів або передачі їх в управління. Активи, прийняті Національним агентством в управління, підлягають оцінці, яка здійснюється визначеними за результатами конкурсу суб'єктами оціночної діяльності, та передачі в управління визначеним за результатами конкурсу юридичним особам або фізичним особам, з якими укладається договір управління майном.

Діяльність АРМА в сфері управління активами у 2019 році характеризується продовженням становлення центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого є своєрідним проривом для економіки України на ринку надання послуг з управління активами, на які накладено

арешт в рамках кримінального провадження, що забезпечуються діяльністю суб'єктів господарювання, які залучаються АРМА на конкурсних засадах.

Організація Національним агентством здійснення заходів, пов'язаних з проведенням оцінки, веденням обліку активів та управління активами, передбачена у підпункті 9 пункту 4 Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 № 613 [5]. Згадана вище функція є одним із головних завдань Управління менеджменту активів центрального апарату Національного агентства відповідно до Положення про Управління, затвердженого наказом Національного агентства від 25.02.2019 р. № 60. Управління ведеться «управлінський облік» активів, переданих в управління Національного агентства, зокрема, шляхом ведення Переліку арештованих активів, переданих в управління Національному агентству, затвердженого Наказом Національного агентства від 08.05.2019 № 206 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування, актуалізації та оприлюднення Переліку арештованих активів, переданих в управління АРМА» [6]. Станом

на 31.10.2019 р. Перелік налічував 1821 вид активів, а саме: грошові кошти, єдині (цілісні) майнові комплекси, майно, що посвідчує корпоративні права, майнові та інші права, нерухоме майно, рухоме майно, транспортні засоби, цінні папери [7].

У 2019 році кількість активів, які були передані АРМА в управління на підставі ухвал суду за зверненням прокурора відображено на рис.1.

Як зазначено у звіті АРМА «Про діяльність Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» у 2019 році проведено заходи з управління активами за рахунок коштів Державного бюджету України, серед яких: банківські послуги, пов'язані з відкриттям та обслуговуванням депозитних та поточних рахунків, які фінансувалися за рахунок бюджетних коштів; заходи зі зберігання та транспортування транспортних засобів; заходи, пов'язані з наданням нотаріальних послуг і послуг з експертизи. Усі інші заходи щодо активів було здійснено за рахунок коштів управителя або реалізатора, що оплачували відповідні послуги [8].

Станом на 31.12.2019 р. забезпечено надходжень до Державного бюджету України від управління арештованими активами у розмірі – 10 947 993,74 гривень. Крім того,

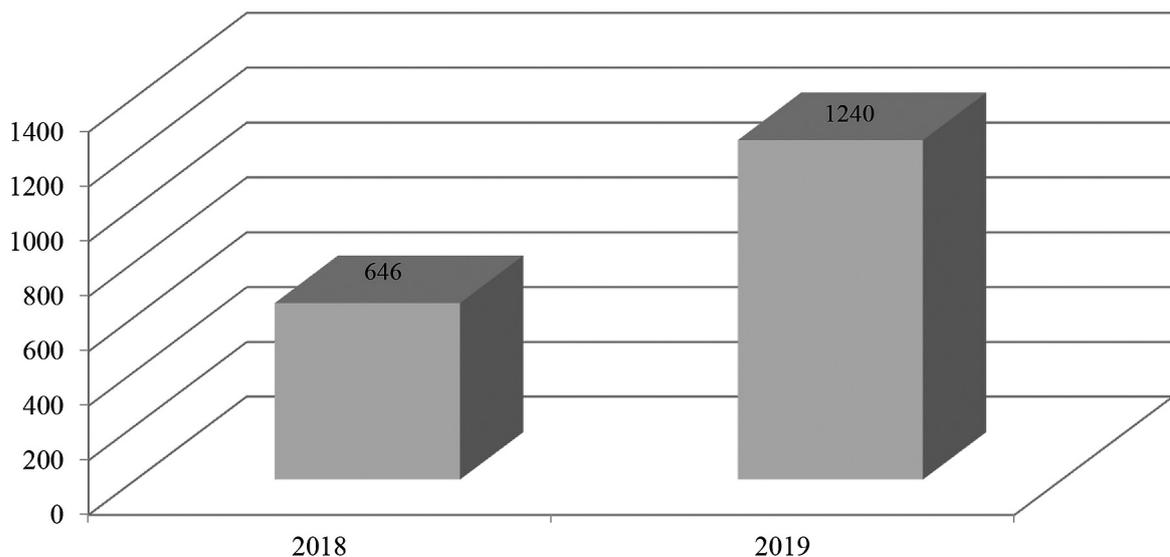

Рис.1. Активи, передані в управління АРМА у 2018-2019 роках*

*Побудовано на основі [7-8]

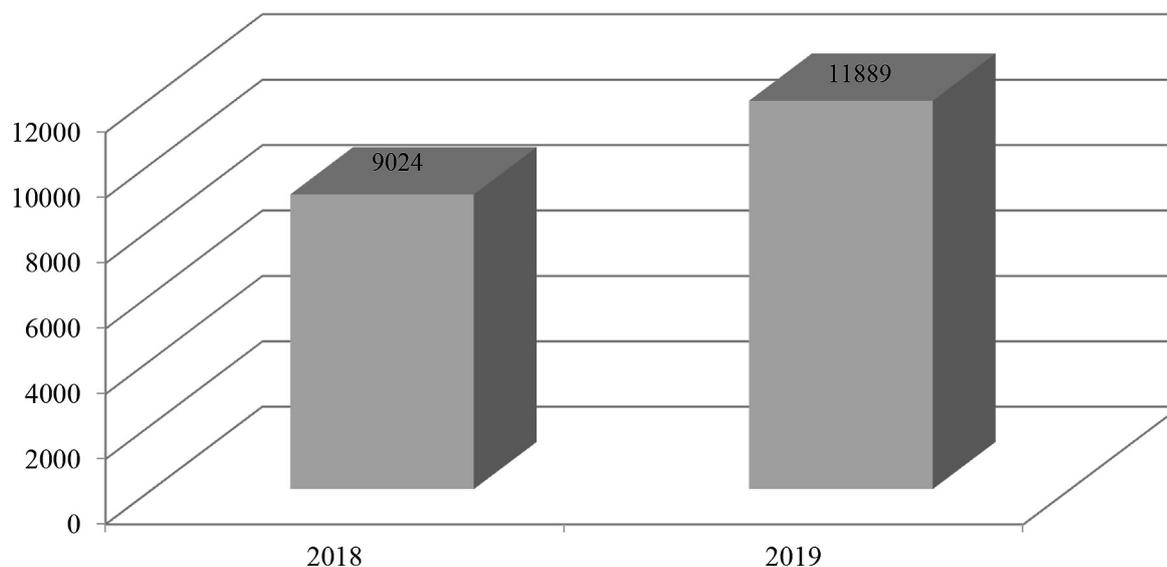

Рис. 2. Доходи від управління активами, сплачені до держбюджету, млн. грн. [8]

у січні 2020 року до Державного бюджету України перераховано доходи від управління активами у розмірі – 941 439,73 гривень. Виходячи із зазначеного, загальний обсяг доходів від управління активами у 2019 році склав 11 889 433,47 гривень. Порівнюючи даний показник з показником попереднього року, вбачається зростання обсягу надходжень від управління, що відображено в діаграмі [8].

У 2019 році від реалізації арештованих активів на рахунки АРМА в державних банках забезпечено надходжень у розмірі – 169 248 782,29 гривень. При цьому на кошти, одержані від реалізації активів у 2019 році та які були розміщені на депозитних рахунках у державному банку, протягом 2019 року нараховано процентів у розмірі 14 154 760,34 гривень. Зокрема, серед активів, реалізованих АРМА у 2019 році, є: майно, що посвідчує корпоративні права, транспортні засоби, земельні ділянки, пісок річковий, сільськогосподарська продукція тощо.

Разом з тим, оцінивши обсяг надходжень до державного бюджету та обсяг витрат державного бюджету на утримання Національного агентства (186,1 млн грн.), визначено, що фінансове забезпечення діяльності АРМА в 10 разів перевищує обсяг надходжень до бюджету і має від’ємний економічний ефект від діяльності Національного агентства, і це

без урахування ризиків відшкодування за неналежне управління активами у майбутньому.

Таблиця 1
**Кошти, отримані від реалізації активів
упродовж 2017-2019 рр.,
млн грн***

Вид активу	млн. грн
Транспортні засоби	5,42
зернові	29,03
Майнові та інші права	21,64
Земельні ділянки	11,03
Цукор	63,39
Пісок	27,39
добрива	13,60
інше	3,32

*Побудовано на основі [7-8]

Управління грошовими коштами є окремим інститутом управління арештованими активами, який діє одночасно в інтересах власника коштів і держави, забезпечуючи їх збереження та збереження їх економічної вартості. Кошти депозитного портфелю АРМА складаються з:

- коштів, що безпосередньо передані АРМА в управління в готівковій та безготівковій формах у гривнях, доларах, євро;
- коштів, отриманих від реалізації арештованих активів (рис.3).

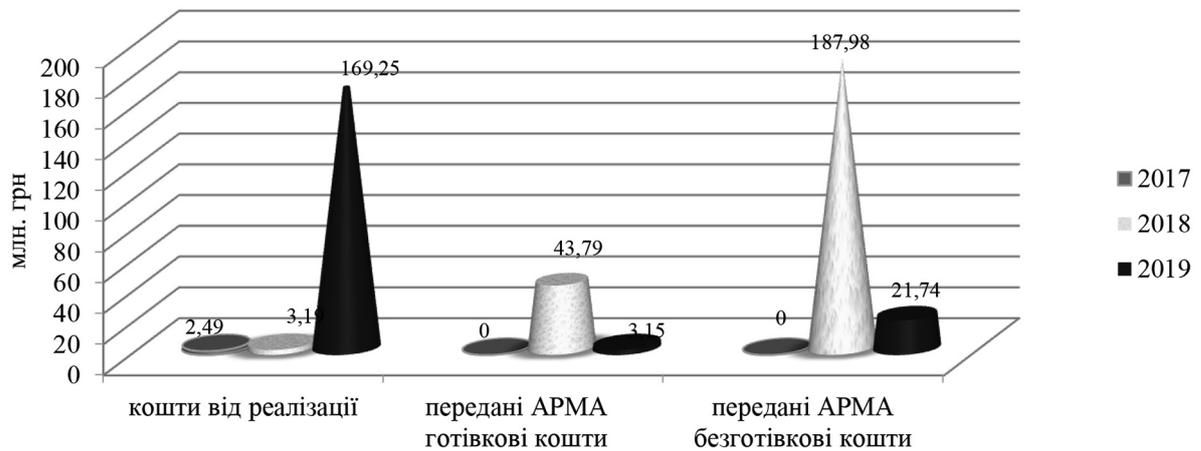

Рис. 3. Динаміка розподілу депозитів АРМА за джерелами коштів, млн грн (грн. екв-т. по курсу НБУ на 31.12.2018 та 31.12.2019)

У 2019 році в управління АРМА передано грошові кошти у готівковій та безготівковій формі: 21 738 459,59 гривень, 9 300 дол. США, 110 700 євро, на які, у свою чергу, було нараховано відсотки у розмірі – 882 234,90 гривень, 210,84 дол. США та 1505,80 євро відповідно [8].

За весь період діяльності АРМА було передано в управління грошові кошти у роз-

мірі – 210 297 759,59 гривень, 215 200 дол. США та 1 265 250 євро, на які, в свою чергу, нараховано відсотків у сумах – 32 230 062,09 гривень, 7 953,33 дол. США, 30 696,29 євро відповідно (табл. 2).

Підсумовуючи, варто зазначити, що депозитний портфель АРМА, станом на 31.12.2019 р. становив понад 347,95 млн грн еквіваленту та складався з 309 013 310,21

Таблиця 2

Обсяги коштів та процентів нарахованих на кошти, що передані в управління АРМА у 2017-2019 рр. [7-8]

Кошти, передані в управління АРМА у 2017-2019 рр.		Проценти, нараховані на кошти, передані в управління АРМА у 2017-2019 рр.	
Долар США	5097270,24	Долар США	188384,17
Євро	3343435,50	Євро	811057,37
Гривня	210297759,59	Гривня	32230062,09

Таблиця 3

Вартість та узагальнена характеристика активів за категоріями, які виявлені, на які накладено арешт, щодо яких АРМА вживалися заходи з управління [8]

Тип активу	Кількість
Автомобільний транспорт (шт.)	100
Грошові кошти (гривня)	101 661 309
Грошові кошти (долар)	1 003 775
Грошові кошти (євро)	25 421
Житлова нерухомість (од.)	68
Земельні ділянки (шт.)	43
Інше майно (товари) (шт.)	104
Морський та річковий транспорт (шт.)	1
Нежитлова нерухомість (од.)	59
Цінні папери (грн.)	144 609 000
Частки у статутних капіталах (грн.)	245 998 720

грн, 218 122,49 дол. США та 1 278 270,70 євро [8].

Висновки

Підсумовуючи зазначимо, що в ході проведеного дослідження виявлено, що недоліком звітів АРМА щодо відображення статистичних показників є відсутність даних про кількість:

- активів з розподілом за видами злочинів, щодо яких у АРМА здійснювалися заходи з розшуку, виявлення та управління активами;

- активів за різновидами з числа розшуканих та на які в подальшому був накладений арешт у кримінальних провадженнях;

- активів за різновидами, які були взяті в управління АРМА у минулі роки, та залишилися в управлінні у поточному році, одержаний від управління такими активами у поточному році;

- активів, які знаходилися в управлінні АРМА, з яких був знятий арешт або конфіскованих за вироком суду [9].

Враховання таких кількісних показників забезпечувало б оцінку як ефективності діяльності АРМА, так і критичну оцінку діяльності органів правопорядку щодо реалізації у кримінальних провадженнях заходів спрямованих на забезпечення відшкодування шкоди, конфіскації та спеціальної конфіскації активів, зокрема, на предмет достовірності заяв керівників цих органів щодо реалізації цих заходів протягом звітного року.

Встановлено, що витрати державного бюджету на утримання Національного агентства за поточний період становлять 186,1 млн грн, тобто в 10 разів більше, ніж економічний ефект від діяльності Національного агентства, і це без урахування ризиків відшкодування за неналежне управління активами у майбутньому.

В цілях формування джерела покриття витрат державного бюджету на фінансове забезпечення АРМА, доцільно на законодавчому рівні переглянути діючу модель управління активами в частині перерахування до державного бюджету нарахованих відсотків у вигляді щомісячних відрахувань на розміщені на депозитних рахунках арештовані кошти і кошти, отримані

від реалізації арештованого майна. Оскільки, управителі активами перераховують до бюджету фіксований відсоток від доходів з управління, а кошти від розміщення на депозитних рахунках арештованих активів не виступають джерелом поповнення дохідної частини державного бюджету. Врахування цих положень дозволить зберегти баланс інтересів держави та власників арештованих активів.

Література

1. Індекс сприйняття корупції в 2019 році. URL <https://ti-ukraine.org/research/index-spryjnyattya-koruptsiyi-2019>.

2. Про виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/772-19>.

3. Давидюк А. М. Правове забезпечення публічного адміністрування у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 К.: ВМУРА Україна, 2020. 204 с.

4. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/772-19>.

5. Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 11 липня 2018 року № 613. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/613-2018-%D0%BF>

6. Настанови з управління арештованим майном: навчально-методичне видання. Київ: ВАІТЕ, 2019. 208 с.

7. Звіт про діяльність Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів за 2018 рік. URL: <https://arma.gov.ua/zvit-pro-roboty>

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено деякі питання публічного менеджменту злочинних активів як виду адміністративно-правових відносин в частині фінансового забезпечення діяльності АРМА щодо управління кримінальними активами. Визначено, що АРМА приймає активи в управління за наступних умов: наявність кримінального провадження; мінімальна сума активів повинна становити не менше 834 600,00 грн.; наявність судового рішення про накладення арешту на активи; наявність судового рішення про передачу активів в управління АРМА з відповідним зверненням прокурора до агентства. З'ясовано, що витрати державного бюджету на утримання Національного агентства в 10 разів більші, ніж економічний ефект від діяльності Національного агентства, і це без урахування ризиків відшкодування за неналежне управління активами у майбутньому.

Запропоновано, в цілях формування джерела покриття витрат державного бюджету на фінансове забезпечення АРМА, доцільно на законодавчому рівні переглянути діючу модель управління активами в частині перерахування до державного бюджету нарахованих відсотків у вигляді щомісячних відрахувань на розміщені на депозитних рахунках арештовані кошти і кошти, отримані від реалізації арештованого майна.

Ключові слова: Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, АРМА, менеджмент активів, арешт активів, корупція, злочинні активи, розслідування.

8. Звіт про діяльність Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів за 2019 рік. URL: <https://arma.gov.ua/zvit-pro-robuty>

SUMMARY

The article examines some issues of public management of criminal assets as a type of administrative and legal relations in terms of financial support of ARMA activities for the management of criminal assets. It is determined that ARMA accepts assets under management under the following conditions: the presence of criminal proceedings; the minimum amount of assets must be at least UAH 834,600.00; the presence of a court decision to seize assets; the presence of a court decision on the transfer of assets to the management of ARMA with a corresponding appeal of the prosecutor to the agency. It was found that the costs of the state budget for the maintenance of the National Agency are 10 times greater than the economic effect of the activities of the National Agency, and this does not take into account the risks of compensation for improper asset management in the future.

It is proposed that in order to form a source of state budget expenditures for financial support of ARMA, it is advisable at the legislative level to revise the current model of asset management in terms of transferring accrued interest to the state budget in the form of monthly deductions for seized funds. property.

Key words: National Agency of Ukraine for Detection, Investigation and Management of Assets Obtained from Corruption and Other Crimes, ARMA, asset management, asset seizure, corruption, criminal assets, investigation.

ними від корупційних та інших злочинів за 2019 рік. URL: <https://arma.gov.ua/zvit-pro-robuty>

9. Шехавцов Р.М., Хавронюк М.І. Звіт щодо кримінальної статистики в Україні. К., 2019. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/1568808134cplr.-report-on-criminal-statistics-in-ukraine.pdf>